

Zapomniana służebnica Polski. Historia życia i działalności

Laurence Alma Tademy (1865-1940) – podsumowanie badań

Karolina Biedka

Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego

XXI Powszechny Zjazd Historyków Polskich

OPIS ZAGADNIENIA

Laurence Alma Tadema (1865-1940) była brytyjską pisarką, poetką i tłumaczką urodzoną w Brukseli, orędowniczką sprawy polskiej przed oraz w czasie I wojny światowej.

Historia życia oraz twórczość Laurence Alma Tademy kryją się nadal w cieniu wielkiej malarskiej kariery jej ojca **Lawrence'a Alma Tademy**, popularnego wiktoriańskiego artysty, członka Royal Academy. Laurence dorastała wśród londyńskiej i międzynarodowej śmietanki artystycznej. Była kobietą pełną kontrastów, typem romantyczki o marzycielskiej duszy, jednocześnie odznaczającą się ogromną determinacją w dążeniu do celów oraz poświęceniem dla sprawy i bliskich jej osób, nawet za cenę własnego życia prywatnego. Przyjaźniła się m.in. z księżniczką królewską Ludwiką Koburg, słynną włoską aktorką Eleonorą Duse, brytyjską pisarką Frances Hodgson Burnett i dramatopisarzem, laureatem Nagrody Nobla Maurice Maeterlinckiem, którego dramaty tłumaczyła jako jedna z pierwszych na język angielski i, jak twierdziła, była jego narzeczoną. Tworzyła poezję, powieści, nowele, dramaty, publicystykę.

Przez przeszło 50 lat utrzymywała bliskie relacje ze światowej sławy pianistą, politykiem i późniejszym premierem **Ignacym Janem Paderewskim**. To m.in. za jego sprawą pokochała Polskę. Uczyła się języka polskiego, propagowała polską kulturę i historię w Wielkiej Brytanii.

W czasie Wielkiej Wojny odznaczyła się wyjątkową, jak na cudzoziemkę, pracą na rzecz cywilnych ofiar wojny na ziemiach polskich, polskich emigrantów oraz jeńców wojennych cywilnych i wojskowych przebywających w Wielkiej Brytanii. Była honorowym sekretarzem, a nieformalnie kierowniczką **Polish Victims' Relief Fund** - filii Szwajcarskiego Komitetu Generalnego Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce (Komitet Sienkiewiczowski) oraz **Polish Exiles Protection** w Londynie. Co więcej, wykorzystując swoje rozległe znajomości czyniła zabiegi polityczne w brytyjskich ministerstwach w celu pozyskania przychylności angielskich polityków dla sprawy polskiej. Ponadto wdrożyła własny **projekt pomocy polskim dzieciom**, w ramach którego powstały **szkoły, internaty, ochronki i warsztaty dla matek**. Była postacią dobrze znaną w polskich i brytyjskich kręgach politycznych. Wspierała Paderewskiego podczas konferencji pokojowej w Paryżu. W 1918 r. za swoją działalność otrzymała **Order Imperium Brytyjskiego**.

Po zakończeniu konfliktu pamięć o jej zasługach zaczęła zanikać. Nigdy nie założyła własnej rodziny, ale opiekowała się polskimi sierotami. Jesienią 1939 r. była gotowa po raz kolejny wspomóc Polaków w walce o obronę ich państwowości. Niestety już w marcu 1940 r. zmarła w jednym z londyńskich domów opieki. Pochowano ją we wsi Wittersham, gdzie mieszkała i tworzyła od 1907 r. Przez długi czas nie miała nawet nagrobka.

METODOLOGIA I ŹRÓDŁA

Rozprawa doktorska oparta została na materiale źródłowym pochodzącym z polskich i zagranicznych instytucji archiwalnych. Bezpośrednie kwerendy przeprowadzono w Archiwum Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, The National Archive w Londynie, British Library, Bodleian Library w Oxfordzie, Archiwum Akt Nowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych, Archiwum Narodowym w Krakowie, Bibliotece Narodowej w Warszawie oraz Muzeum Niepodległości w Warszawie.

W pracy zastosowano tradycyjne metody badań historycznych, głównie metodę indukcyjną w ustalaniu faktów, czy metodę dedukcyjną. Krytycznej analizie poddano źródła archiwalne, normatywne, epistolarne, wspomnienia, pamiętniki, dzieła literackie i malarskie, a także prasę polsko i angielskojęzyczną.

Postawiono cztery hipotezy badawcze:

Hipoteza 1: W trakcie swojego życia Laurence Alma Tadema była rozpoznawalną autorką.

Hipoteza 2: Laurence Alma Tadema przyczyniła się do wzrostu zainteresowania społeczeństwa brytyjskiego sprawą polską przed i w trakcie I wojny światowej.

Hipoteza 3: Laurence Alma Tademę łączyły bliższe relacje z Ignacym Janem Paderewskim niż z Romanem Dmowskim.

Hipoteza 4: Laurence Alma Tadema zareagowała na agresję III Rzeszy Niemieckiej na II Rzeczpospolitą Polską w 1939 r.

„(...) widzę, że jestem przeznaczona do służenia Polsce.”

- L. Alma Tadema do I. J. Paderewskiego, AAN, Arch. I. J. Paderewskiego, sygn. 1151, k. 45-46.

WYNIKI

W wyniku przeprowadzonych badań powstała kompleksowa biografia Laurence Alma Tademy. W pierwszej części pracy ukazano historię życia bohaterki, opisano jej relacje rodzinne, znajomości, charakter, poglądy, a także zebrano i usystematyzowano informacje na temat twórczości literackiej oraz publicystycznej Brytyjki. Druga część stanowi analizę polonofilskich zainteresowań Laurence. Ujęto w niej źródła owych upodobań oraz podjęto próbę zweryfikowania jakie niesły za sobą konsekwencje. W kolejnej części opisano istotne z punktu widzenia polskiego badacza zaangażowanie Laurence w wielotorową działalność na rzecz Polski i Polaków w czasie konfliktu z lat 1914-1918. Ostatnia część dysertacji to opis dotąd nieznanych powojennych losów Alma Tademy, jej ostatnich lat życia oraz spuścizny jaką po sobie pozostawiła.

Pierwsze dwie hipotezy badawcze udało się zweryfikować tylko częściowo ze względu na brak obiektywnych danych. Laurence była autorką rozpoznawalną w pewnych kręgach, cieszącą się umiarkowaną popularnością. Z pewnością miała wpływ na wzrost zainteresowania społeczeństwa brytyjskiego sprawą polską, jednak nie jesteśmy w stanie jednoznacznie wskazać jak szeroki. W wyniku analizy źródłowej potwierdzono natomiast hipotezy 3 i 4.

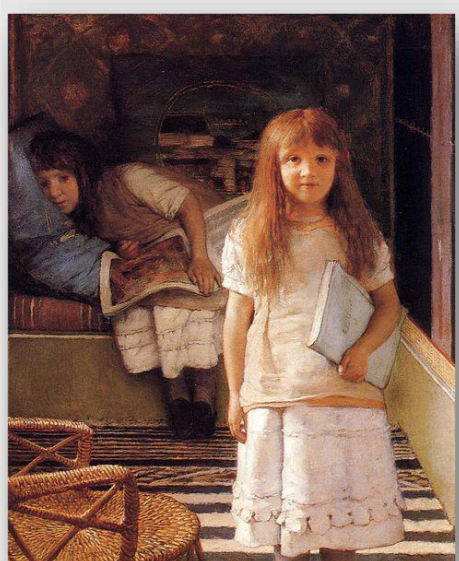
1865

Narodziny Laurence w Brukseli

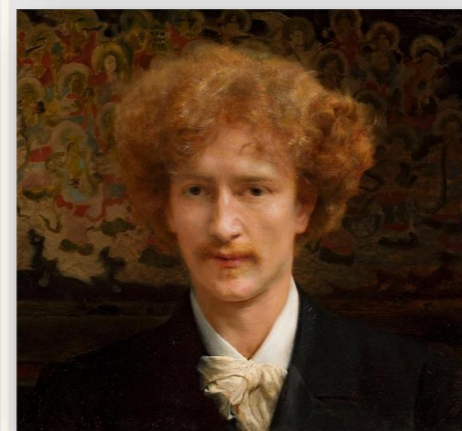
1871

Przeprowadzka rodziny do Londynu

1890

Laurence poznaje I.J. Paderewskiego

1908

Laurence w USA agituje przeciwko pruskiej ustawie wyłączeniowej

1913

Laurence organizuje stoisko polskie w Londynie

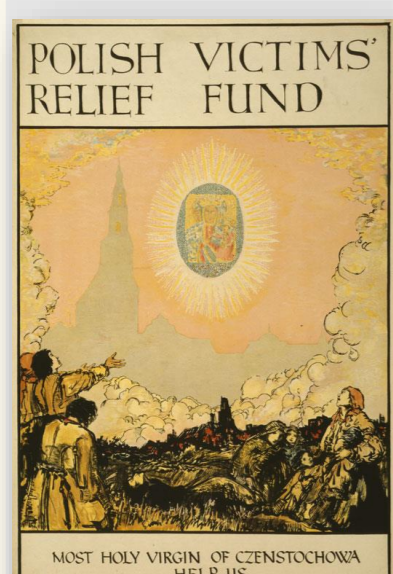
1915-1917

Działalność w Polish Exiles Protection

1915-1921

Działalność w Polish Victims' Relief Fund

1918

Laurence rozpoczyna projekt „Dzieci Polski”

1939

Laurence pisze ostatni apel do Brytyjczyków

1940

Śmierć Laurence w Londynie

Kompletna bibliografia i źródła grafik